

آیا نشان دادن چهره حضرت عباس(ع) از لحاظ فقهی ایراد دارد؟

آیت الله هادوی تهرانی: من فکر می کنم حساسیت نسبت به حضرت عباس(ع) باعث برانگیخته شدن احساسات شده است چون همه ما می دانیم که مردم ایران ارادتی ویژه نسبت به حضرت عباس(ع) دارند و با ایشان ارتباط عاطفی و احساسی عمیقی دارند.

به گزارش مشرق، این روزها در حالی سینماهای سراسر کشور خود را برای اکران فیلم «رستاخیز» از ۲۴م تیر ماه جاری آماده می کنند که خبرها از اصلاحات 40 دقیقه ای این فیلم نسبت به نسخه نمایش داده شده در سی و دومین دوره جشنواره فیلم فجر حکایت دارد.

بخشی از این اصلاحات 40 دقیقه ای به علت اعتراضاتی است که پس از نمایش این فیلم در جشنواره ی سی و دوم ایجاد شد و به انتقاد مراجع تقلید منجر گردید. به همین مناسبت برای روشن شدن ابعاد مختلف فقهی نشان دادن چهره اهل بیت گفتگوی خراسان با آیت الله هادوی تهرانی که در دیماه 89 منتشر شده بود را باز نشر می دهیم.

آیت ا... هادوی تهرانی استاد خارج فقه حوزه علمیه قم معتقد است نشان دادن چهره حضرت به لحاظ شرعی مانعی ندارد مگر این که مفسده ای بر آن مترتب شود با ایشان در این زمینه به گفت و گو نشسته ایم که در ادامه آن را می خوانید.

*سریال مختارنامه این روزها با اقبال گسترده مخاطبان تلویزیون همراه شده است اما خبر نشان دادن مستقیم چهره حضرت عباس(ع) در قسمت های آینده این سریال واکنش های مختلفی را به دنبال داشته طوری که گفته می شود به دلیل واکنش برخی از فقها ممکن است صحنه های مربوط به ایشان از سریال حذف شود، این واکنش علما چه خاستگاه دینی و فقهی دارد؟

**این نگرانی برای برخی از علمای ما پیش آمده که مبدا نشان دادن چهره ایشان منافاتی با ساحت حضرت داشته باشد و خدای ناکرده نسبت به ایشان بی احترامی شود. احتمالاً این مخالفت ها از باب این است که مبدا به ساحت شخصیت حضرت عباس(ع) هتک حرمتی صورت گیرد. که اگر این گونه باشد یعنی نسبت به حضرت بی حرمتی شود قطعاً نشان دادن چهره ایشان ممنوع است و کسی در این حرمت شک ندارد اما نکته این است که نشان دادن چهره ایشان فی نفسه مشکلی ندارد و در صورتی که عناوین ثانویه ای مثل هتک حرمت بر آن مترتب شود ممنوع است. حال باید دید آن شرایط و عناوین ثانویه چیست به اصطلاح فقها شبهه مصداقیه است به این معنا که چه چیزی مصداق هتک حرمت است و باید از آن جلوگیری شود که ظاهراً آن طور که از قراین بر می آید این سریال مصداق هتک حرمت محسوب نمی شود بنابر این نشان دادن چهره ایشان ایرادی ندارد.

*به نظر تان چرا این قدر در جامعه ما نسبت به این موضوع یعنی نشان دادن چهره حضرت ابوالفضل(ع) در این سریال حساسیت به وجود آمده و منجر به اظهار نظر برخی علما شده است؟

**من فکر می کنم حساسیت نسبت به حضرت عباس(ع) باعث برانگیخته شدن احساسات شده است چون همه ما می دانیم که مردم

ایران ارادتی ویژه نسبت به حضرت عباس(ع) دارند و با ایشان ارتباط عاطفی و احساسی عمیقی دارند و حضرت عباس(ع) به شدت مورد علاقه و احترام مردم هستند و مردم نگرانند که مبادا تصویری از ایشان ارائه شود که خدای ناکرده به ساحت مقدس ایشان لطمه ای وارد شود. علاوه بر آن آثار کارگردان این سریال یعنی داوود میرباقری همیشه جزو آثار پرمخاطب و تاثیر گذار در جامعه ماست و تماشاچیان وسیعی دارد به همین دلیل حساسیت ها بالاست که وقتی اثری با این طیف گسترده مخاطب روبه روست مبادا مشکلی در آن وجود داشته باشد که به باورها و اعتقادات مردم لطمه وارد کند و الا مسئله روشن است و نشان دادن چهره معصومین به صورت نمایشی اشکالی ندارد و در ذات خود جایز است مگر این که همانطور که گفتیم این نشان دادن مفسده ای را به دنبال داشته باشد مثل این که به ساحت معصوم(ع) لطمه ای وارد کند.

در عرف جامعه ما بازیگری نقش معصوم پذیرفته شده است

*پس برای این که مشخص شود نشان دادن چهره معصوم به ساحت معصوم لطمه ای وارد می کند یا نه باید به عرف مراجعه کرد؟ چنان که یکی از فقها برداشت شان این بوده که چون آن بازیگری که این نقش را ایفا کرده اگر بعدها در نقش های منفی که به هر حال با این نقش سنخیتی ندارد بازی کند ممکن است نسبت به ساحت حضرت بی حرمتی شود؟

**گفتم این به دلیل همان نگرانی است که مبادا به شخصیت حضرت خدشه ای وارد شود. اگر واقعا مشخص شود که بازی های آینده این بازیگر ممکن است بی حرمتی نسبت به حضرت عباس(ع) باشد و مردم ذهنیت منفی پیدا کنند نشان دادن چهره حضرت قطعا اشکال دارد. اما تقریبا در عرف جامعه ما پذیرفته شده است که بازیگری که نقش حضرت عباس(ع) را بازی می کند او به هر حال حرفه اش بازیگری است و ممکن است پس از این نقش هم نقش های دیگری را بازی کند به اعتقاد من مردم ما فرهنگ شان تا این حد بالا هست که بدانند آن بازیگر نقش حضرت را بازی کرده و این بازی نمایشی است و حقیقی نیست بنابراین اگر بعد از این خطایی از بازیگر سر زد یا او در نقش های دیگری ظاهر شد این منافاتی با این بازی ندارد. فرهنگ عمومی مردم ما قابلیت این تفکیک را دارد همان طور که قبلا هم این طور بوده بازیگری که نقش حضرت یوسف(ع) یا حضرت مریم را بازی کرده با وجود این که هر دوی این شخصیت ها اسم شان در قرآن آمده و خداوند از آن ها به نیکی و تجلیل یاد کرده. این بازیگران بعدها بنابر اقتضای حرفه شان نقش های دیگری را هم ایفا کرده اند و کسی هم اعتراض و اشکالی نکرده است.

این موضوع یک مسئله مستحدثه فقهی نیست و لازم هم نیست علما درباره آن اجماع نظر داشته باشند

*با توجه به این که سینما و تلویزیون از ابزارهای نوین ارتباطی است که در گذشته وجود نداشته و احتمالا فقهای گذشته با مسائلی از این دست روبرو نبوده اند می توان گفت این موضوع جزو مسائل مستحدثه و نوین است که لازم است فقها در مورد آن به یک اجماعی برسند؟

**نه این طور نیست که این موضوع از مسائل مستحدثه باشد چون هنر نمایش از هنرهای سنتی و قدیمی است که حتی قبل از اسلام هم وجود داشته گرچه سینما و تلویزیون که از قالب های ارائه این هنر هستند مدرن اند اما آیین های نمایشی از گذشته به شیوه های مختلفی وجود داشته است که تعزیه یکی از این قالب هاست که در گذشته های دور هم موجود بوده و اتفاقا یکی از ابزارهای مهمی بوده که مصایب کربلا در قالب آن مطرح می شده و کسانی نقش ائمه اطهار(ع) را بازی می کردند مخالفت فقها هم روبرو نبوده است. چون همه می دانستند او در حال اجرای یک نقش است البته این بازی نباید جنبه ذم برای معصوم(ع) را داشته باشد و به ساحت معنوی ایشان لطمه ای وارد کند.

این که گفتید فقها در این موضوع باید به یک اجماع نظر برسند چنین اجماع و اتفاق نظری لازم نیست و ضرورتی هم ندارد که همه یک نظر واحد را ابراز کنند همان طور که در مورد هنر تعزیه نیز اتفاق نظر وجود نداشته بعضی علما نشان دادن چهره ائمه را جایز می دانستند و برخی جایز نمی دانستند البته باز هم تاکید می کنم این جایز نبودن مسئله ذاتی نیست بلکه برخی از فقها به دلیل این که ممکن است به واسطه نشان دادن چهره ائمه(ع) به ساحت آن بزرگواران بی حرمتی شود جایز نمی دانستند. این اختلاف نظر هم ناشی از این نیست که کسی سینما یا تلویزیون را می شناسد یا نمی شناسد این شناخت یا عدم شناخت چندان مطرح نیست آن چه که مهم است برداشت فقها از این مسئله است که آیا تصویر معصوم را مستقیم نشان دادن با ساحت ائمه(ع) منافاتی دارد یا ندارد که هر کسی بنابر تشخیص خود دیدگاهش را در این زمینه مطرح کرده است.

اگر نشان دادن چهره معصوم (ع) پارعیات حدود موجب تاثیر مثبت در جامعه باشد این تصویرگری مستحب نیز هست

*با توجه به این که در حال حاضر سینما و تلویزیون جزو ابزارهای بسیار تاثیرگذار در سطح جامعه هستند و به نوعی افکار عمومی را هدایت کرده و مردم اطلاعات و آگاهی های متنوعی از جمله در زمینه دین را از طریق این ابزارها دریافت می کنند به نظرتان محدود کردن کارگردان به این که چهره معصومان را نشان ندهد موجب نمی شود ما فرصت های معرفی ائمه(ع) به مردم را از طریق ابزار تاثیر گذار رسانه از دست بدهیم؟

**من با دیدگاه شما موافقم گفتم نشان دادن چهره معصوم در ذات خود به لحاظ شرعی و فقهی مشکلی ندارد مگر این که موجب مفسده ای شود حتی اگر این نشان دادن موجب تبلیغ مبانی دینی و معرفی و شناساندن معصومین و ترویج افکار و اندیشه های آنها شود نه تنها نشان دادن چهره مستقیم معصومین (ع) ایرادی ندارد بلکه راجح و مستحب نیز هست چون آن هنرمند در اصل دارد تبلیغ دین را با ابزار امروزی اش البته به شکل صحیح و درست و در چارچوب شرع انجام می دهد و ضرورت اقتضا کرده که او چهره را مستقیماً نشان دهد.

چنان که قبلاً نیز این اتفاق افتاده به عنوان نمونه در داستان حضرت یوسف(ع) کارگردان به این نتیجه رسیده که چون محوریت فیلم آن حضرت است و باید زندگی ایشان در زمانها و موقعیت های گوناگون به تصویر کشیده شود پس ضرورت دارد که ایشان را نشان دهد چون در راستای ترویج افکار الهی و دینی و تاثیرگذاری مثبت بر ذهن مخاطب است اما گاهی ضرورتی ندارد که چهره معصوم(ع) نشان داده شود همان طور که در سریال ولایت عشق چهره امام رضا(ع) نشان داده نشد یا در فیلم محمد رسول الله(ص) کارگردان چهره پیامبر را نشان نداد اگر ضرورتی وجود نداشته باشد و فیلم ساز بتواند با تمهیداتی مثل آثاری که مثال زدیم چهره را نشان ندهد بهتر است و لی اگر ضرورت اقتضا کرد و با ساحت ائمه هم منافاتی نداشت می تواند نشان دهد.

علمای اهل سنت نیز مثل علمای شیعه در این زمینه اختلاف نظر دارند

*دیدگاه علمای اهل سنت در این زمینه چیست؟ آن ها هم مثل فقهای ما در این زمینه تفاوت آرا دارند؟

**دقیقاً این طور است! آن ها هم مثل علمای ما اختلاف نظر دارند برخی از علمای اهل سنت تصویرگری معصومین را به این صورت ممنوع می دانند به همین دلیل این گروه مثلاً دیدن سریال حضرت یوسف(ع) را حرام و ممنوع اعلام کردند. در مقابل برخی دیگر جایز می دانند.